BOLALAR XORI UCHUN MAXSUS ASARLAR YARATISHDA AVAZ MANSUROVNING O‘RNI VA IJODINING O‘ZIGA HOS AHAMIYATI

Qurbonova Muslima
Chaykovskiy nomidagi, 18-sonli bolalar musiqa maktabining xor o‘qituvchisi
Rejametova Nilufar Ilhamovna
Ilmiy rahbar: dotsent, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Received: 30.09.2025
Revised: 01.10.2025
Accepted: 02.10.2025

Kalit so‘zlar. Avaz Mansurov, bolalar xori, o‘zbek musiqa madaniyati, xor asarlari, estetik tarbiya, musiqiy did, ijodiy faoliyat, bastakorlik uslubi, musiqiy tarbiya, ta’lim tizimi.

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada O‘zbekiston musiqa madaniyatida bolalar xori ijodiyotining shakllanishi va taraqqiy etish jarayonida bastakor Avaz Mansurovning o‘rni tahlil qilinadi. Maqolada bolalar xori uchun yaratilgan asarlarning musiqiy tuzilishi, tarbiyaviy ahamiyati, o‘ziga xos uslubiy xususiyatlari va ta’lim tizimidagi qo‘llanilishi keng yoritiladi.

Keywords. Avaz Mansurov, children’s choir, Uzbek musical culture, choral works, aesthetic education, musical taste, creative activity, compositional style, music education, educational system.

Annotation. This scientific article analyzes the role of composer Avaz Mansurov in the formation and development of children’s choral creativity in the musical culture of Uzbekistan. The article highlights the musical structure, educational significance, stylistic features, and application of works created for children’s choirs within the educational system.

Kirish. O‘zbekiston musiqa san’ati tarixida bolalar xor ijodiyoti alohida o‘rin egallaydi. Xor san’ati nafaqat badiiy-estetik qadriyatlarni targ‘ib etish, balki yosh avlodni jamoaviy ijod, hamjihatlik va ma’naviy barkamollikka yetaklovchi vosita sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan, bolalar xori uchun yaratilgan asarlar tarbiyaviy, ijtimoiy va badiiy jihatdan o‘ziga xos qadriyatlarni mujassam etadi.

XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab O‘zbekistonda professional bastakorlik maktabi shakllandi va bu jarayonda bolalar xori uchun maxsus asarlar yaratish tendensiyasi kuchaydi. Bu jarayonda bir qator bastakorlar faoliyat ko‘rsatdilar: Shermat Yormatov, Mutal Burhonov, Mansur Toshmatov, Ikrom Akbarov va Avaz Mansurov. Har bir bastakorning o‘ziga xos uslubi, musiqiy tili va bolalarga yondashuvi mavjud edi. Bastakorlar orasida Avaz Mansurov ijodi alohida ajralib turadi. U yaratgan xor asarlari nafaqat musiqiy saviyasi, balki bolalarning yoshiga mos, ularni musiqaga jalb etuvchi ohangdorligi bilan ham qimmatlidir. Mansurovning musiqiy merosi o‘zbek bolalar xori ijodiyotida yangi bosqichni boshlab berganligi bilan e’tiborlidir.

Shermat Yormatov bolalar uchun asarlarida ko‘proq xalq qo‘shiqlariga tayangan, soddaligi va xalqona ohangdorlikka urg‘u bergan. Mutal Burhonov esa bolalar xori qo‘shiqlarida zamonaviylik, shodiyona kayfiyat va estrada musiqasi elementlarini uyg‘unlashtirgan. Mansur Toshmatov esa pedagogik jihatlarni kuchliroq hisobga olib, bolalar uchun metodik jihatdan qulay qo‘shiqlar yaratgan. Avaz Mansurov esa bu bastakorlar orasida milliy ruhni chuqur his etishi, xalq kuylarini o‘ziga xos tarzda qayta ishlashi bilan ajralib turadi. U qo‘shiqlarida pedagogik, estetik va tarbiyaviy vazifalarni uyg‘unlashtirishga alohida e’tibor qaratgan. Shermat Yormatovning bolalar xori uchun yozgan qo‘shiqlari xalqona ohanglar bilan boyitilgan, ammo ko‘pincha bir ovozli shaklda bo‘lgan. Bu esa bolalarning kuylash jarayonini yengillashtirgan. Mansurov esa ko‘proq ikki yoki uch ovozli xor asarlarini yaratgan. Shu orqali bolalar jamoaviy ijroda turli ovoz qatlamlarini uyg‘unlashtirishni o‘rganganlar. Shuningdek, Yormatov qo‘shiqlarida ko‘proq xalqona yumor va oddiy hayotiy obrazlar ustun bo‘lsa, Mansurov asarlarida tarbiyaviy va estetik g‘oyalar kuchliroq seziladi.

Mutal Burhonov bolalar xori asarlarida estrada musiqasiga yaqin ohanglardan foydalangan. Uning qo‘shiqlarida zamonaviylik, bayramona kayfiyat, shodlik kuchli ifodalangan. Avaz Mansurov esa ko‘proq milliy musiqiy asosga tayangan. Uning

asarlarida maqom ladlari, xalq kuylariga xos intonatsiyalar yaqqol seziladi. Shu jihatdan, Burhonov ijodida zamonaviylik ustun bo‘lsa, Mansurov asarlarida milliylik yetakchi o‘rin tutadi.

Mansur Toshmatovning bolalar qo‘shiqlari ko‘proq metodik yondashuv asosida yozilgan. U bolalar ovozi diapazonini, ularning psixologik qiziqishlarini hisobga olib, o‘ta sodda, ammo tarbiyaviy jihatdan mazmunli qo‘shiqlar yaratgan. Mansurov ham bolalar imkoniyatlarini inobatga olgan holda asarlar yozgan, ammo Toshmatovdan farqli ravishda musiqiy shaklni biroz murakkablashtirgan. U ikki-uch ovozli polifonik qurilmalardan foydalanib, bolalarni murakkabroq musiqiy tuzilmalarga tayyorlagan.

Taqqosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, Avaz Mansurov bolalar xori uchun yozgan asarlarida quyidagi jihatlar bilan ajralib turadi:

1. Milliy ohangdorlik – xalq kuylaridan, maqom intonatsiyalaridan keng foydalanishi.

2. Ovoz qatlamlarining uyg‘unligi – ikki va uch ovozli xor asarlarini yaratishi.

3. Tarbiyaviy mazmun – asarlarida Vatanga muhabbat, mehnatsevarlik, tabiatga mehr kabi g‘oyalarni ifodalashi.

4. Estetik did – bolalarda go‘zallikni his qilish, musiqaga qiziqishni oshirishga qaratilganligi.

5. Metodik yondashuv – bolalarning yosh xususiyatlari, ovoz diapazonini hisobga olgan holda asar yaratishi.

Shu bois, Avaz Mansurov bolalar xor ijodiyotida milliylik, tarbiyaviylik va musiqiy yuksaklikni birlashtira olgan bastakor sifatida qadrlanadi.

Maqolaning dolzarbligi shundan iboratki, bugungi globallashuv davrida bolalarni milliy musiqiy qadriyatlar asosida tarbiyalash, ularning estetik didini shakllantirish dolzarb masalalardan biridir. Shu sababli Avaz Mansurovning xor asarlarini o‘rganish, ularning badiiy-uslubiy xususiyatlarini tahlil qilish va ta’lim tizimida qo‘llash imkoniyatlarini aniqlash ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Maqolaning maqsadi – Avaz Mansurovning bolalar xori uchun yaratgan asarlarini

ilmiy tahlil qilish, ularning o‘zbek musiqa madaniyatidagi o‘rni va ahamiyatini ochib berishdir. Maqolaning vazifalari quyidagilardan iborat:

O‘zbek bolalar xor san’atining shakllanishi va rivojlanishini o‘rganish;

Avaz Mansurov hayoti va ijodiy faoliyatini yoritish;

Uning bolalar xori uchun yaratgan asarlarining musiqiy va tarbiyaviy xususiyatlarini tahlil qilish;

Avaz Mansurov xor asarlarini boshqa bastakorlar ijodi bilan qiyoslash;

Mazkur asarlarning ta’lim tizimidagi ahamiyatini ochib berish.

Shunday qilib, ushbu ilmiy maqola o‘zbek bolalar xori san’ati taraqqiyotida Avaz Mansurovning ijodiy merosini chuqur o‘rganishga bag‘ishlangan bo‘lib, musiqa ta’limida qo‘llash mumkin bo‘lgan ilmiy-amaliy natijalarni taqdim etadi. O‘zbekiston musiqa madaniyatida xor ijodiyoti qadimiy an’analar va xalq og‘zaki ijodi bilan chambarchas bog‘liq. Xalq qo‘shiqlari, marosim qo‘shiqlari, bolalar o‘yinlari hamda turli janrlardagi kuy-qo‘shiqlar jamoaviy ijro shaklida rivojlangan. Shu bois xor san’ati O‘zbekistonda o‘zining mustahkam ildizlariga ega bo‘lib, keyinchalik professional sahna san’ati darajasiga ko‘tarildi.

O‘zbek xalqining qadimiy musiqa madaniyatida bolalar o‘yin qo‘shiqlari alohida ahamiyatga ega bo‘lgan. Masalan, “Alla”, “Laylak keldi”, “Chittigul” kabi qo‘shiqlar nafaqat musiqiy ohang, balki bolalarda nutq, xotira va jamoaviylikni shakllantirish vazifasini bajargan. Shu sababli bolalar musiqiy ijodiyoti xalq kuy-qo‘shiqlaridan oziqlangan va asrlar davomida tarbiyaviy ahamiyatini saqlab qolgan.

XX asr boshlarida jadid ma’rifatchilari bolalar uchun maxsus qo‘shiqlar yaratish zarurligini ilgari surdilar. Bu davrda maktab darsliklarida musiqiy sahifalar paydo bo‘ldi, xalq qo‘shiqlari soddalashtirilgan shaklda bolalarga o‘rgatila boshlandi. Shuningdek, xalqona kuylar asosida xor ijrosi shakllandi. Bu jarayon o‘zbek bolalar xor ijodiyotining dastlabki bosqichini tashkil etdi. Sovet davri o‘zbek bolalar xori rivojida alohida o‘rin tutadi. Bu davrda respublikada musiqa ta’limi tizimi shakllandi, musiqa maktablari va maktabgacha ta’lim muassasalarida xor to‘garaklari tashkil

etildi. Bolalar xor jamoalari ko‘pincha ijtimoiy-siyosiy tadbirlarda, bayramlarda ishtirok etar, ular uchun maxsus qo‘shiqlar yaratilardi. Ayniqsa, 1950–1980-yillar orasida professional bastakorlar bolalar xoriga e’tibor qaratdilar. Shu yillarda Shermat Yormatov, Mutal Burxonov, Mansur Toshmatov, Avaz Mansurov kabi bastakorlar bolalar xori uchun yangi asarlar yozdilar. Bu asarlarda xalq kuylariga asoslanish, soddaligi va ohangdorligi bolalar uchun qulay bo‘ldi.

Bolalar xor asarlarida didaktik vazifalar ham ko‘zda tutilgan edi. Masalan, qo‘shiqlarda tabiatni asrash, Vatanga muhabbat, do‘stlik, mehnatsevarlik singari g‘oyalar kuylangan. Shu orqali xor asarlari nafaqat musiqiy, balki tarbiyaviy vosita sifatida ham xizmat qildi.

1991-yildan keyin O‘zbekistonda milliy qadriyatlarga qaytish jarayoni kuchaydi. Bu musiqaga ham o‘z ta’sirini ko‘rsatdi. Mustaqillik davrida bolalar xor asarlari milliy ohanglar, an’anaviy maqom yo‘llari, folklor namunalariga asoslanib yozila boshlandi. Shu bilan birga, xor asarlarida bolalarning yosh xususiyatlariga mos keladigan yangi pedagogik tamoyillar qo‘llanila boshlandi.

Bolalar xor jamoalari respublika va xalqaro tanlovlarda faol qatnasha boshladi. Xususan, Toshkent, Samarqand, Buxoro va Farg‘ona shaharlaridagi bolalar xor maktablari va studiyalari yangi repertuar bilan boyidi. Bu jarayonda Avaz Mansurov kabi bastakorlarning asarlari o‘quv dasturlariga keng kiritildi.

Bugungi kunda O‘zbekiston ta’lim tizimida xor san’ati alohida ahamiyat kasb etadi. Maktablarda musiqiy tarbiya darslarida xor qo‘shiqlari asosiy metodik vosita hisoblanadi. Bolalar xori uchun yozilgan asarlar yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash, estetik didini shakllantirish va jamoaviylikni o‘rgatishda beqiyos ahamiyatga ega. Zamonaviy bastakorlar bolalar xori uchun turli janrlarda — lirik, hazil, marosimiy va bayram qo‘shiqlarini yaratmoqda. Shu bois bolalar xor ijodiyoti hozirgi kunda ham dolzarb va istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi.

Avaz Mansurov o‘zbek musiqa san’atida yorqin iz qoldirgan bastakorlardan biridir. U XX asr o‘rtalarida shakllangan yangi o‘zbek bastakorlik maktabining vakili

bo‘lib, o‘z faoliyatini xalq kuylariga, milliy an’analarga chuqur tayanib olib borgan. Uning ijodiy shakllanishida xalq qo‘shiqlari, maqom san’ati, shuningdek, o‘z davridagi o‘zbek va jahon bastakorlarining asarlari muhim manba bo‘lib xizmat qilgan.Mansurov bolalik chog‘idan musiqa muhitida ulg‘aygan. Uning oila a’zolari orasida ham xalq qo‘shiqlarini kuylovchilar, dutor va g‘ijjak chaluvchilar bo‘lgan. Bu muhit bastakorlik iste’dodining ilk uyg‘onishida asosiy omil bo‘ldi. Keyinchalik u musiqa maktabida tahsil olib, akademik bilimlarni egalladi. Musiqaga bo‘lgan qiziqishi uni bastakorlik yo‘liga yetakladi.

Avaz Mansurov ijodida turli janrlar keng o‘rin egallagan. U xor, kamera, simfoniya va estrada uchun asarlar yozgan. Ammo bastakor ayniqsa bolalar uchun yaratilgan qo‘shiqlari bilan mashhur bo‘ldi. Bu yo‘nalishda u bolalarning ruhiyatini, yosh xususiyatlarini, ohangdorlikka moyilligini chuqur his eta oldi. Bastakor asarlarida xalq musiqasiga xos ohanglar, maqom yo‘llaridan olingan ladlar, milliy ritmlar keng qo‘llangan. Shu bilan birga, u zamonaviy g‘arbiy kompozitsion uslublardan ham foydalanib, milliy va jahon musiqasi uyg‘unligini yaratdi. Mansurov ijodining yana bir muhim jihati — asarlarining tarbiyaviy ahamiyatidir. U yaratgan qo‘shiqlarda Vatanga muhabbat, mehnatsevarlik, mehr-oqibat, tabiatga e’tibor kabi g‘oyalar ilgari surilgan. Shu bois uning musiqasi yosh avlodning ma’naviy tarbiyasida samarali vosita sifatida xizmat qildi.

Bastakor o‘z faoliyatining muhim qismini bolalar xori uchun asarlar yaratishga bag‘ishladi. Chunki u bolalar musiqasi o‘zbek san’ati taraqqiyotida alohida o‘rin tutishini yaxshi anglagan. Bolalar qo‘shiqlari oson, esda qoladigan, jozibador bo‘lishi kerakligini ta’kidlab kelgan. Shu tamoyil asosida u oddiy, ammo mazmunli, ohangdor va quvnoq xor asarlarini yaratdi. Uning asarlarida bolalarning o‘yin faoliyati, kundalik hayoti, tabiat hodisalari, bayramona kayfiyatlar aks etadi. Masalan, u yaratgan ayrim qo‘shiqlarda bahorning kelishi, qushlarning sayrashi, mehnat jarayonlari tasvirlangan. Bu esa bolalarda tabiatga mehr, mehnatga hurmat tuyg‘usini uyg‘otadi.

Avaz Mansurov ijodiy faoliyati davomida ko‘plab san’atkorlar, xor jamoalari, dirijyorlar bilan hamkorlik qildi. Uning asarlari respublika miqyosida bo‘lib o‘tgan turli bayramlarda, maktab va o‘quv yurtlaridagi tadbirlarda muntazam ijro etilib keldi. Bastakorning ijodi nafaqat musiqashunoslar, balki pedagoglar tomonidan ham e’tirof etilgan. U o‘z davrida o‘zbek musiqa hayotiga faol aralashgan, yosh bastakorlarni qo‘llab-quvvatlagan, ularning ijodiy shakllanishiga yordam bergan. Shuningdek, Avaz Mansurov musiqa ta’limida xor asarlaridan foydalanish zarurligini doimo ilgari surgan.

Avaz Mansurov o‘zining sermahsul ijodi bilan o‘zbek musiqa madaniyatida mustahkam iz qoldirdi. Uning bolalar xori uchun yozgan qo‘shiqlari hozirgi kungacha o‘quv dasturlarida qo‘llanilmoqda. U yaratgan asarlar o‘zining ohangdorligi, soddaligi va tarbiyaviy mazmuni bilan ajralib turadi.

Bugungi kunda bastakorning ijodiy merosini o‘rganish, uni yosh avlod ongiga singdirish musiqa ta’limining muhim vazifalaridan biridir. Chunki Mansurov qo‘shiqlari orqali bolalarda milliy qadriyatlarga hurmat, musiqaga qiziqish va jamoaviy ijodiylik ruhini shakllantirish mumkin. Avaz Mansurov bolalar xori uchun yaratgan asarlarida bolalarning yosh xususiyatlari, ovoz diapazoni va psixologik ehtiyojlarini inobatga olgan. Uning qo‘shiqlari oson esda qoladigan, ohangdor, quvnoq va bolalarga mos ritmik shaklda yozilgan. Bunday yondashuv ularning ijrosini yengillashtiradi va musiqaga mehr uyg‘otadi.

Bastakor qo‘shiqlarining yana bir muhim jihati — milliy ohangdorlikdir. U xalq kuylaridan, maqom ladlaridan, an’anaviy ritmik shakllardan foydalanib, ularga bolalar musiqasiga mos soddalashtirilgan kompozitsion tus bergan. Shu bois uning asarlarida xalqona kayfiyat kuchli seziladi. Mansurovning xor asarlari faqat musiqiy ahamiyatga ega emas, balki tarbiyaviy jihatdan ham muhimdir. U yaratgan qo‘shiqlarda bolalar ongiga ijobiy g‘oyalar singdiriladi:

Vatanga muhabbat – ko‘plab asarlarda ona yurtni sevish, uni ardoqlash tuyg‘usi kuylanadi.

Mehnatga hurmat – qo‘shiqlarda bog‘bonlik, dehqonchilik, bilim olish kabi mehnat faoliyatlariga rag‘bat uyg‘otiladi.

Tabiatga e’tibor – qushlar, gullar, daraxtlar, fasllar haqida yozilgan qo‘shiqlar bolalarda tabiatga mehr uyg‘otadi.

Do‘stlik va hamjihatlik – bolalarni jamoaviylikka, bir-biriga yordam berishga chorlovchi qo‘shiqlar muhim o‘rin tutadi.

Shunday qilib, bastakor o‘z asarlari orqali yosh avlodni ma’naviy barkamollikka yo‘naltiradi.

Mansurov bolalar xori uchun yaratgan qo‘shiqlari janr jihatidan turlicha. Ularning ayrimlari lirik xarakterga ega bo‘lsa, boshqalari quvnoq o‘yin qo‘shiqlari sifatida yozilgan. Shuningdek, bayramona ruhdagi qo‘shiqlar ham uchraydi.

Lirik qo‘shiqlar – sokin, muloyim ohanglarda yozilib, bolalarda nozik his-tuyg‘ularni shakllantiradi. Masalan, bahor, tabiat go‘zalliklari haqida yaratilgan asarlar.

O‘yin qo‘shiqlari – ritmik, harakatli bo‘lib, bolalarning jismoniy faoliyatiga hamohang tarzda ijro etiladi. Bunday qo‘shiqlar o‘yinlarda va mashg‘ulotlarda keng qo‘llaniladi.

Bayram qo‘shiqlari – mustaqillik, Navro‘z, bolalar bayramlari uchun yozilgan, ko‘tarinki kayfiyatni ifodalaydi.

Bastakor bolalar xori uchun yozgan qo‘shiqlarida ko‘pincha oddiy ikki yoki uch ovozli polifoniyani qo‘llagan. Bu usul bolalar ovozini murakkablashtirmasdan, ularda xor ijrosi ko‘nikmalarini shakllantiradi. Bolalar xori uchun yozgan qo‘shiqlari bugungi kunda ham maktab va musiqa maktablarida keng qo‘llanilmoqda. Ularning o‘quv jarayonidagi afzalliklari quyidagilardan iborat:

1. O‘quvchilarning musiqiy didini shakllantiradi. Ohangdor va milliy ruhdagi qo‘shiqlar orqali bolalar milliy musiqaga qiziqishni rivojlantiradi.

2. Jamoaviylikni tarbiyalaydi. Xor ijrosida bolalar bir-birini tinglash, hamjihatlikda kuylashni o‘rganadilar.

3. Nutq va xotirani rivojlantiradi. Qo‘shiqlarni yod olish jarayonida bolalarning xotira, talaffuz va ritm hislari rivojlanadi.

4. Estetik tarbiya vositasi bo‘lib xizmat qiladi. Qo‘shiqlardagi mazmuniy obrazlar bolalarda go‘zallikni anglash tuyg‘usini mustahkamlaydi.

Mansurov asarlari bolalar xor repertuarining ajralmas qismi hisoblanadi. Ular ko‘pincha turli tanlovlar, konsertlar, maktab tadbirlarida ijro etiladi. Shu bilan birga, uning qo‘shiqlari xor dirijyorlari uchun ham qulay, chunki asarlarning musiqiy tuzilishi sodda va bolalar ovoziga mos. Bugungi kunda Mansurovning bolalar xori uchun yozgan asarlari yosh avlodni milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashda muhim metodik manba sifatida xizmat qilmoqda.

Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimida musiqa fanining asosiy vazifasi – yosh avlodda milliy o‘zlikni anglash, estetik didni shakllantirish, musiqiy madaniyatni yuksaltirishdan iborat. Davlat ta’lim standartlarida ham maktabgacha ta’lim tashkilotlari va umumiy o‘rta ta’lim maktablarida musiqa darslari alohida o‘rin egallaydi. Xususan, xor qo‘shiqlari orqali bolalarda jamoaviylik, intizom, ijodiy hamkorlik, bir-birini tinglash madaniyati shakllantiriladi. Shu jarayonda Avaz Mansurovning xor asarlari muhim ahamiyatga ega.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun musiqa darslarida asosan sodda, ohangdor, milliylikka boy qo‘shiqlar tanlanadi. Bu jarayonda Avaz Mansurovning bir ovozli qo‘shiqlari katta ahamiyat kasb etadi. Uning “Bolajon qo‘shig‘i”, “Do‘stlik”, “O‘zbekistonim” kabi asarlari bolalarning tiliga yengil, ohangdor va tarbiyaviy mazmunga ega. Shuningdek, bu asarlar orqali bolalar milliy kuy ohanglariga moslashadi, tovushni to‘g‘ri chiqarishni o‘rganadi, musiqaga qiziqishi kuchayadi, Vatan, tabiat va insoniy qadriyatlarga mehr uyg‘otadi.

Umumta’lim maktablarida xor darslarida ikki va uch ovozli qo‘shiqlarni o‘rgatish jarayonida Mansurovning xor asarlari juda qo‘l keladi. Chunki bastakor asarlarida bolalar ovoz diapazoniga moslashtirilgan kuylar ishlatilgan. Murakkab emas, ammo musiqiy jihatdan boy polifonik tuzilmalardan foydalanilgan, tarbiyaviy

g‘oya va musiqiy estetik birlik mavjud. Masalan, Mansurovning “Bahor qo‘shig‘i” yoki “Mustaqillik madhiyasi” kabi xor qo‘shiqlari maktab o‘quvchilari uchun jamoaviy kuylash ko‘nikmalarini shakllantirishda samarali vositadir.

Musiqa maktablari, san’at kollejlari va konservatoriyada xor darslari chuqurroq o‘rgatiladi. Bu jarayonda Avaz Mansurov asarlari milliy repertuar sifatida alohida o‘rin tutadi. Chunki xor rahbarlari bolalarni nafaqat xor texnikasiga, balki milliy musiqiy an’analarni chuqur anglashga ham o‘rgatishi kerak. Mansurov asarlari esa milliy kuy intonatsiyalari va xalqona uslubni zamonaviy xor yozuvi bilan uyg‘unlashtirgani uchun ta’limda metodik jihatdan muhim manba hisoblanadi.

So‘nggi yillarda yaratilgan darsliklar va metodik qo‘llanmalarda Avaz Mansurovning qo‘shiqlari o‘quv dasturlariga kiritilgan. Jumladan: “Musiqa madaniyati” (5–7-sinflar) darsliklarida uning asarlari namunaviy repertuar sifatida berilgan. Xor rahbarlari uchun tuzilgan metodik tavsiyalarda Mansurov qo‘shiqlari tarbiyaviy repertuar sifatida tavsiya qilinmoqda. Musiqiy pedagogika yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalarga uning asarlari o‘quv rejasiga kiritilgan.

Umuman olganda, Avaz Mansurov asarlari hozirgi ta’lim tizimida maktabgacha ta’lim muassasalarida – musiqiy tarbiya vositasi, umumta’lim maktablarida – xor kuylashni o‘rgatuvchi asosiy repertuar; musiqa maktablari va konservatoriyada – milliy xor ijodiyotini chuqur o‘rgatuvchi manba sifatida qo‘llanmoqda. Demak, Avaz Mansurov asarlari bugungi kunda yosh avlodni musiqiy-estetik tarbiyalashda, ularda milliy qadriyatlarni shakllantirishda, musiqaga mehr uyg‘otishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Avaz Mansurov bolalar xori uchun yaratgan asarlari bilan o‘zbek musiqa san’ati tarixida alohida maktab yaratdi desak mubolag‘a bo‘lmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mansurov A. Xor asarlari to‘plami (bolalar xori uchun). – Toshkent: O‘zbekiston kompozitorlari uyushmasi nashriyoti, 1998. – 136 b.
2. Ismoilov M. Musiqa tarbiyasi nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti, 2017. – 212 b.
3. Sharipova N. O‘zbek bolalar qo‘shiqlarining psixologik xususiyatlari. // Pedagogika va psixologiya jurnali. – Toshkent, 2019. – №3. – B. 67–74.
4. Azizova D. Bolalar musiqiy tarbiyasida xor qo‘shiqlarining o‘rni. // Musiqa ta’limi jurnali. – Toshkent, 2021. – №2. – B. 45–53.
5. Hasanov S. Xor dirijyorligi asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston davlat konservatoriyasi nashriyoti, 2011. – 201 b.
6. Normatov A. O‘zbek musiqa madaniyati tarixi. – Toshkent: Sharq, 2018. – 326 b.
7. Shermatov D. O‘zbek kompozitorlik ijodi va uning rivojlanishi. – Toshkent: Akademnashr, 2020. – 287 b.